

Interfutures

Op 1 januari 1976 ging binnen het kader van de OESO een onderzoeksproject van start met het doel de toekomstige ontwikkeling van de westerse geïndustrialiseerde landen te bestuderen, mede in samenhang met de problematiek van de ontwikkelingslanden. De regeringen van de OESO-landen hadden zich geplaatst gezien voor ernstige economische problemen waarbij echter niet alleen economische factoren in het geding waren, maar dat sociale en politieke veranderingen een grote, en misschien wel doorslaggevende, rol speelden. Tegen deze achtergrond werd het initiatief geboren voor een veelzijdige verkenning en bestudering van mogelijke en waarschijnlijke toekomstperspectieven voor de wereldeconomie en werd het Interfutures-project in gang gezet.

Medio vorig jaar verscheen onder de titel *Facing the future* het eindrapport van dit project, een uitermate boeiend en belangwekkend werkstuk (1). Een samenvatting van de belangrijkste resultaten kan men aantreffen in deze *ESB*, waarin verder artikelen zijn opgenomen van auteurs die vanuit verschillende invalshoeken nader op het rapport ingaan.

Hoeveel waardering men ook voor het Interfutures-project kan hebben, met name omdat een zeer verdienstelijke poging is ondernomen om zowel economische als sociologische als politicologische elementen in hun onderlinge samenhang te betrekken in de analyse van toekomstige ontwikkelingen, er zijn bij het rapport natuurlijk ook kritische kanttekeningen te plaatsen. Op één punt wil ik hier wat nader ingaan, omdat het essentieel is voor wat wordt gevraagd, namelijk „facing the future”. Dat punt is de beheersbaarheid van de voorziene ontwikkelingen. Over dit onderwerp wordt in het Interfutures-rapport met een optimisme geschreven, dat niet door de feitelijke ontwikkelingen lijkt te worden gerechtvaardigd.

Ondanks alle problemen die worden onderscheiden is *Facing the future* in wezen een optimistisch rapport. Zoals al uit de ondertitel blijkt, veronderstelt het dat het mogelijk moet zijn waarschijnlijke ontwikkelingen onder controle te krijgen en onvoorzienbare in goede banen te leiden. Van groot belang is op welke wijze dat zou moeten gebeuren. In het Interfutures-rapport lijkt daarbij stilzwijgend de aanwezigheid van een goed geïnformeerd, besluitvaardig, rationeel, centraal gezag te worden verondersteld. Het rapport richt zich tot regeringen die in staat worden geacht de economie en de maatschappij in het rechte spoor te houden en de problemen die zich voordoen tot een oplossing te brengen, ook al kost dat soms veel moeite. Het is de vraag of deze voorstelling van zaken correspondeert met ontwikkelingen die in het rapport zelf worden gesignaleerd of — in een enkel geval — genegeerd. Ik heb daarover mijn twijfels.

In de eerste plaats verdient in dit verband de Oost-Westverhouding vermelding. Zoals ook elders in dit nummer wordt geconstateerd, krijgt deze bij lange na niet de aandacht die zij verdient. Niemand zal kunnen ontkennen dat de rivaliteit tussen Oost en West van uitermate groot belang is voor de politieke en economische verhoudingen in de wereld. Het is een ernstige ommissie dat over de bewapeningswedloop en de politieke en economische consequenties daarvan nauwelijks wordt gerept. Terecht merkt Thoenes op: „In het rapport is de wereldvrede blijkbaar al uitgebroken, er komt geen generaal in voor”. De Oost-Westverhouding is ook van grote invloed op de betrekkingen tussen Noord en Zuid. De VS en de Sovjetunie — maar ook vele andere landen — geven voornamelijk steun aan derde-wereld-

landen die binnen hun eigen invloedssfeer liggen. Dit is een heel andere praktijk dan de internationaal gecoördineerde aanpak van het ontwikkelingsvraagstuk, waarvan *Facing the future* spreekt. In het algemeen blijft de rol van ideologieën die de bestuurbaarheid doorkruisen in het rapport onderbelicht.

In de tweede plaats moet erop worden gewezen dat er tal van belangrijke ontwikkelingen gaande zijn die zich geheel of grotendeels aan beïnvloeding door nationale regeringen onttrekken. Dat is b.v. in hoge mate het geval met de technologische ontwikkeling, die de economische zo sterk mede bepaalt. Het geldt ook voor de rol van de multinationals die in de internationale economische betrekkingen dikwijls van heel wat meer gewicht is dan die van nationale regeringen.

Ook het concept zelf van de centrale autoriteit verdient kritische overweging. Het Interfutures-rapport wijst op het ontstaan van nieuwe waarden en een daaruit voortvloeiende divergentie van eisen en verlangens. Een van die nieuwe waarden is ongetwijfeld de minder vanzelfsprekende aanvaarding van gezag, terwijl op grond van de uiteenlopende verlangens conflicten over het te voeren beleid ontstaan. In *Facing the future* wordt erkend dat hier conflictstof ligt opgestapeld, maar de consequentie van verlamming van de besluitvorming wordt of niet getrokken of krijgt onvoldoende gewicht in de analyse.

Deze inconsistentie treft ook het pleidooi dat wordt gehouden voor versterking van de marktwerking. Kenmerkend voor de feitelijke ontwikkeling is juist dat de uitkomsten van het marktproces door groepen met sterk uiteenlopende preferenties in steeds mindere mate worden geaccepteerd. Er ontstaat een krachtige sociale pressie voor uitschakeling van de marktwerking of ten minste correctie op de uitkomsten ervan. Die ontwikkeling, die in termen van machtsverhoudingen moet worden begrepen, schept een heel ander beeld dan dat van doelbewuste sturing door een krachtige centrale overheid.

Dit geldt niet alleen op nationaal niveau, maar ook in het vlak van de internationale coördinatie. Ook daar heeft men de afgelopen tien tot vijftien jaar geen versterking kunnen waarnemen van supranationale besluitvormingsorganen, die in conflictsituaties zouden kunnen interveniëren. Het pleidooi voor een „overall cooperation” en een „nieuwe dimensie in de internationale samenwerking” lijkt dan ook meer door „wishful thinking” dan door realiteitszin te worden ingegeven.

Al deze ontwikkelingen wijzen in de richting van het ontstaan van conflicten, die niet of nauwelijks te beheersen zijn en moeilijk in overeenstemming te brengen met het doeltreffende en krachtdadige beleid, waarop *Facing the future* vertrouwt. Als we het toenemende protectionisme in de internationale handel, de weerstand tegen verschuivingen in de internationale economische structuur, de sociale oligopolisering, de rigiditeiten in de institutionele sfeer, de uitholling van het nationaal en internationaal gezag en het ontbreken van antwoorden op deze ontwikkelingen onder ogen zien, zou wel eens een scenario actueel kunnen worden dat door het Interfutures-team niet is beschreven, maar dat door sommigen als het „verloederingscenario” is aangeduid. Proberen te voorkomen dat het zover komt, is de opgave die Interfutures ons stelt.

L. van der Geest

1) Interfutures. *Facing the future. Mastering the probable and managing the unpredictable*, OECD, Parijs, 1979.